

ШАХРАЙСТВО У СФЕРІ ОБІГУ БАНКІВСЬКИХ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК

Кримінальні правопорушення, що вчиняють у сфері банківської діяльності, стали досить поширеними і становлять суттєву небезпеку для суспільства й держави. Одним із виявів таких суспільно небезпечних діянь є шахрайство з використанням банківських платіжних карток.

Упродовж останніх років кількість шахрайських операцій із застосуванням платіжних карток істотно збільшилася. Суспільна небезпечність таких злочинів полягає в тому, що, поряд із посяганням на власність громадян, їхні грошові кошти, які перебувають на банківських рахунках, цей злочин спричиняє шкоду злагодженому функціонуванню банківської системи, підриває довіру до неї громадян.

За даними Національного банку України, злочинність у цій сфері стає серйозною загрозою фінансовій стабільності та розвитку безготівкових розрахунків. Водночас Нацбанк володіє неповною інформацією про обсяги карткових крадіжок (адже свої звіти про втрати через шахрайство зі 100 банків надали лише 40).

Розвиток ринку платіжних карток в Україні відбувається досить стрімко. Нині в обігу в Україні налічується понад 50 млн карток, тобто майже кожна доросла людина має одну і більше платіжних карток. Це базовий елемент електронних банківських систем. Банківська картка є простим і прогресивним засобом організації безготівкових розрахунків. На картці є певна інформація, необхідна для доступу до рахунку в банку, проведення розрахунків за товари та послуги, а також зняття готівкових коштів. Банківська картка надає цілодобовий доступ до банківського рахунку. У зв'язку із цим у її держателя з'являється чимало переваг. Проте активна трансформація грошей у безготівкову форму не гарантує громадянам її забезпечення від злочинних посягань.

Шахрайство є корисливим злочином проти власності, передбаченим ст. 190 Кримінального кодексу України, і полягає в заволодінні чужим майном або придбанні права на майно шляхом обману чи зловживання довірою. Предметом шахрайства з банківськими платіжними картками є грошові кошти, що знаходяться на банківських рахунках. З об'єктивної сторони цей злочин полягає в заволодінні грошовими коштами громадян, які знаходяться на банківських рахунках, шляхом обману чи зловживання довірою. Уведення в оману є тією визначальною обставиною, яка дає змогу відмежувати шахрайство від інших корисливих злочинів проти власності. Суспільно небезпечні посягання на власність, які вчиняють з використанням платіжних карток або реквізитів і які, зрештою, призводять до несанкціонованого переказу коштів з рахунків, є підставою кваліфікувати не як крадіжку, а за ст. 190 Кримінального кодексу України як шахрайство. Проте вважаємо, що всі інші види таких посягань (з використанням банкомату, платіжного терміналу, Інтернету) недоцільно розглядати як злочин проти власності одного виду (шахрайство).

Найпоширенішим в Україні є Інтернет-шахрайство з використанням банківських платіжних карток. Згідно з [даними](#) Української міжбанківської асоціації членів платіжних систем ЕМА, 2016 року кожен сотий власник платіжної картки в Україні став жертвою шахраїв. Унаслідок вішингу (телефонне шахрайство з виманюванням реквізитів банківських карток і переказом коштів на карту злодіїв) з рахунків українців було вкрадено 275,45 млн грн, а внаслідок фішингу (виманювання конфіденційних даних – паролів, номерів банківських карток, PIN-кодів тощо) – 63,68 млн грн, загалом – 339,13 млн грн (2015 р. – 84,36 млн грн).

Аналітики зазначають, що рекордно збільшилася кількість фішингових сайтів (в 4,5 раза – з 38 до 174), а від фішингу та інших видів шахрайства в Інтернеті постраждало 0,59 % власників банківських карт. Жертвами телефонного шахрайства стали 0,63 % власників карт.

Зросли також середні суми шахрайських операцій: вішинг – з 834 до 1403 грн, фішинг – з 206 до 345 грн.

Водночас зменшилася кількість випадків шахрайства з використанням банкоматів: компрометації даних (скімінг і Івс-дропінг) – з 99 (2015) до 71 (2016), захоплення готівки (кеш-треппінг) – з 991 (2015) до 830 (2016).

Згідно з підрахунками ЕМА, в четвертому кварталі 2016 року 63 % повідомлень про шахрайство стосувалися випадків соціальної інженерії (вішинг, фішинг, шахрайство з використанням банкоматів і шахрайство в Інтернеті).

Слід зауважити, що з 1 серпня 2016 року платіжна система Visa запровадила в Україні принцип нульової відповідальності клієнта за дії шахраїв. Це означає, що [банки повертатимуть](#) власникам карток Visa (а таких в Україні 11 млн) вкрадені шахраями гроші.

Правоохоронні органи формують статистику на підставі виявлених злочинів і кількості притягнутих до відповідальності осіб, проте це не відображає реальної ситуації, пов'язаної з їх учиненням, оскільки рівень латентності карткових злочинів надто високий.

За даними МВС України, за минулий рік зафіксовано 20 тис. фактів шахрайства з платіжними картками фізичних осіб.

Заходи, яких уживають українські банки для запобігання шахрайству, передбачають моніторинг, смс-інформування, заборону Інтернет-оплати картою без телефонного дзвінка до банку, встановлення лімітів на отримання готівки та на розрахунки (зокрема, в мережі Інтернет). Найзахищенішою є банківська картка з комп'ютерним чипом. Експерти стверджують, що з погляду безпеки чипові карти значно прогресивніші, ніж картки з магнітною смугою, адже їх неможливо підробити. А дані такої картки не можуть бути скопійовані шахраями. Тому світ поступово переходить на такі смарт-картки. Банки здійснюють моніторинг безпеки банкоматів на предмет встановлення шахраями додаткових пристроїв зчитування, обладнують банкомати антиспамінговими накладками на карткоприймач, відеоспостереженням тощо.

Загальні правила та рекомендації користувачів зводяться до: обов'язковості підключення послуги 3D Secure, смс- та мобільного банкінгу; зберігання окремо карток і паролів; уникнення розрахунків у мережі Інтернет картою, на якій знаходяться основні кошти; нерозголошення реквізитів картки стороннім особам, періодична (раз на місяць) зміна пароля; встановлення лімітів платежів у торговій мережі та Інтернеті; повне блокування платежів за картками в Інтернеті; не розголошення кодів безпеки CVV2/CVC2; отримання картки із чипом.

Для врахування окремих положень, які стосуються незаконних дій із платіжними засобами, такими як банківські платіжні картки, доцільно акцентувати увагу на Рамковому рішенні Ради Європи «Про боротьбу з шахрайством та підробкою безготівкових платіжних засобів». Відповідно до положень цього документа, виокремлюють такі злочини, пов'язані з платіжними засобами: 1) крадіжка або інше протиправне привласнення платіжного засобу; 2) підроблення або фальсифікація платіжного засобу з метою використання в шахрайстві; 3) прийняття, отримання, переміщення, продаж або передання будь-якій особі чи володіння вкраденим, або в інший спосіб привласненим, або підробленим чи сфальсифікованим платіжним засобом з метою його використання в шахрайстві; 4) шахрайське використання викраденого, чи в інший спосіб протиправно привласненого, або підробленого чи сфальсифікованого платіжного засобу. Суттєво вплинула на регламентацію діяльності із запобігання злочинним посяганням, що вчиняють з використанням банківських платіжних карток, імплементація норм директиви ЄС 2007/64.

Таким чином, сучасний рівень розвитку суспільних відносин у банківській сфері характеризується значним підвищенням рівня активності з боку шахраїв. Діяльність банківських установ щодо запобігання злочинним посяганням, що вчиняють з використанням платіжних карток, поступово унормовують за міжнародними стандартами. Проте практична реалізація законодавчих принципів залишається на низькому рівні, тому потребує якомога швидшого втілення означених положень у реалії сучасного життя. Реформування банківської системи має враховувати не лише ті ризики, які виникають усередині її структури та підривають її стабільне функціонування, а й зовнішні загрози у вигляді злочинних посягань. Нагальною є потреба реформування положень кримінального законодавства із цих питань.

На наш погляд, нові економічні умови вимагають того, щоб посягання на банківську систему мали не другорядне значення як частина кримінально-правових норм у системі злочинів у сфері господарської діяльності, а були сформовані в окремий розділ «Злочини у сфері банківської діяльності».